

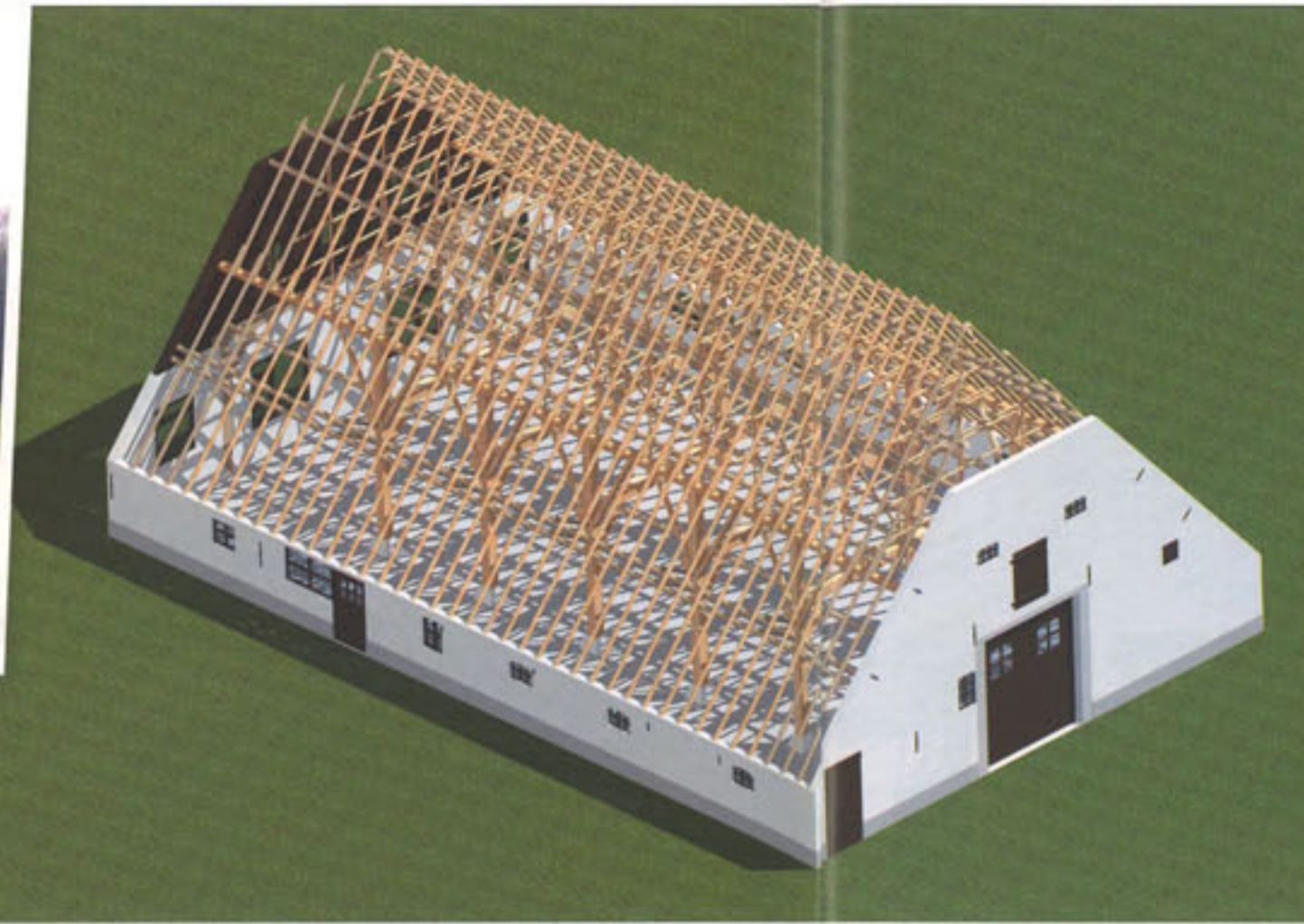
Bij een woonboerderij denk je al gauw aan een majestueus pand, met het rijke voorkomen van een herenhuis en vroegere eigenaren die als feodale vorsten over de omgeving heersten. Bij de 160 jaar oude boerderij 'De drie Morgen' die Arnold Driesprong begin 2008 in bezit kreeg, was van een rijk voorkomen geen sprake en van feodaal heersen evenmin. Vanaf het prille begin moesten de bewoners hard werken voor een karige boterham, die tot ver in de vorige eeuw vooral werd verdiend met de tabakscultuur. De tabak verdween, de bewoners bleven, ze waren aan hun boerderij gehecht. De laatste bewoonster wilde het pand, gesteund door haar kinderen, alleen gunnen aan iemand die zorgvuldig met het erfgoed zou omspringen.

Vertrouwenskwestie

Officieel is dit de achterkant van de boerderij. Het hoge raam was vroeger een (iets lagere) deur. In dit gedeelte wordt een gastenverblijf ingericht. Het wachten is op groene bomen...

1. 'De Drie Morgen' ('morgen', ook oppervlaktemaat) kort voor Arnold Driesprong het pand kocht. De voorgevel was oorspronkelijk geheel van hout, maar kreeg in de jaren vijftig deze vorm. 2. Nadat Arnold Driesprong elk balkje had opgemeten en gecatalogiseerd, maakte hij deze tekening, nog met de gevels zoals die in de loop er tijden waren gevormd. 3. Het pand is voor een groot deel afgebroken voor de reconstructie kom beginnen. De gemetselde funderingen van de gebinten zullen worden vervangen door beton.

Die persoon werd Arnold Driesprong. 'Ik kende het pand en de bewoners omdat ik hier in de buurt vaak kwam paardrijden. Het was bepaald geen boerderij om zo in te trekken. De binnemuren bestonden bij wijze van spreken uit een raamwerk van latten en hardboard, met hier en daar een dun stenen wandje. En aan de buitenkant kon je al zien dat het dak onmogelijk waterdicht kon zijn. De 84-jarige mevrouw die er woonde, was na het overlijden van haar man al 25 jaar alleen en wilde er eigenlijk niet weg. Het was echt háár plekje. En wat voor een plekje. Ach, je ziet het zelf,' vertelt de bouwkundige en mededirecteur van Klunder Architecten in Rotterdam, 'dat je nog zo kunt wonen in Nederland, dat is een voorrecht. Dat eindeloze vergezicht, de rust, schitterend toch?'

WOONBOERDERIJ MET ZWEMBAD...

Arnold vervolgt: 'Een jaar of vier geleden werd geleidelijk aan duide-

lijk dat het niet verantwoord was de oude dame in haar eentje in dat verre buitengebied van het Betuwse Heteren zonder zorg alleen bleef wonen; ze zou wachten op een plek in een bejaardentehuis. Het probleem was echter wat er met de boerderij zou moeten gebeuren. De familie had er van oudsher gewoond, het oude menske en haar kinderen vonden het geen prettig idee dat de boerderij tegen de grond zou gaan en er een typische "nouveau riche" woonboerderij met zwembad voor in de plaats zou komen. Qua vergunningen zou daar weinig tegen in te brengen zijn, want hoewel originele tabaksboerderijen – in dit geval niet veel meer dan een schuur waarin ook werd gewoond – ongeveer op de vingers van één had zijn te tellen, had dit pand geen monumentale status. Ach, het had er altijd gestaan en omdat er in de jaren vijftig al was geprobeerd de voorgevel op die van een woonhuis te laten lijken, besepte vrijwel niemand dat de boerderij een interessante voorgeschiedenis had. Ik had al wel eens

laten blijken dat ik wel in het pand geïnteresseerd was en dat ik het ook in zijn waarde wilde laten; dat ik de boerderij wilde restaureren met respect voor de geschiedenis. Om die reden is mij het pand ook gegund, de familie was opgelucht dat de familiegeschiedenis niet de puincontainer in zou gaan, om het zo maar te zeggen.'

LEK ALS EEN MANDJE

Voor veel andere kopers zou die puincontainer wel de meest voor de hand liggende oplossing zijn geweest, als we de huidige eigenaar mogen geloven. 'De boerderij was er heel slecht aan toe. Het dak was gedeeltelijk doorgezakt en zo lek als een mandje. Gelukkig was de staat zo slecht dat de wind er van alle kanten doorheen kon, waardoor het hout van de dakconstructie nog in een heel behoorlijke conditie verkeerde. Dat was voor mij heel belangrijk, want die constructie maakt deze boerderij zo speciaal. Het is een raamwerk met grote gebinten, waarbij de tussenliggende vlakken zijn verbonden door middel van een steunconstructie die is opgebouwd uit rondhout. Je ziet het, horizontalen, verticalen, diagonalen en dat onder het complete dak. Die constructie was er niet alleen om de panlatten en dakpannen te dragen, maar had ook nog een heel andere functie: de tabaksbladeren werden eraan opgehangen om te drogen. Je ziet ook dat er tussen twee horizontalen altijd een afstand zit van zo'n 75 cm. Zo passen de tabaksbladeren er net tussen.'

'KRAAIEN WAREN ER OOK IN OVERVLOED, DIE VLOGEN GEWOON DOOR DE GATEN IN HET DAK IN EN UIT.'

VASTOMLIJND PLAN

Arnold kwam de illegale bewoners van zijn boerderij in het begin regelmatig tegen; hij vertoefde namelijk veel op de zolder. Buitenstanders zullen vermoedelijk hebben gedacht dat hij daar onder het balkhout zijn miskoop zat te betreuren... Daarvan was echter geen sprake, alles ging min of meer volgens een vastomlijnd plan. 'Ik wilde eerst de houtconstructie volledig opmeten en "in kaart brengen". De mensen die de boerderij rond 1850 hebben gebouwd deden dat op grond van ervaring en inzicht. Het ging allemaal een beetje volgens het principe "als we maar zo veel mogelijk driehoeken aan elkaar koppelen, blijft het wel staan". En ik moet zeggen, dat hebben ze helemaal niet zo slecht gezien, het dak heeft toch meer dan anderhalve eeuw dienst gedaan. Maar voor een bouwkundige als ik is zo'n proefondervindelijke methode toch niet helemaal bevredigend... Op basis van mijn metingen en berekeningen die ik er vervolgens op heb losgelaten heb ik een computertekening gemaakt waarbij ik het houtwerk volledig heb gereconstrueerd. Ik heb me zo veel mogelijk aan de originele opzet gehouden, maar zo nodig wel verstevigingen toegevoegd, die je echter niet of nauwelijks ziet. Ik wilde namelijk dat je die originele constructie van binnenuit nog zo veel mogelijk kon beleven, zo iets unieks mag je niet wegstoppen. Ik moest natuurlijk wel één compromis sluiten: ik wilde niet onder de kale dakpannen gaan wonen, het dak moest dus worden geïsoleerd.

4. In de dakconstructie worden de nodige verstevigingen aangebracht, die uiteindelijk niet of nauwelijks meer zichtbaar zullen zijn. 5. Als rechtgeaard bouwkundige maakt Arnold uiteraard een fraaie maquette van de boerderij. 6. De authentieke houtconstructie moest koste wat het kost zichtbaar blijven. In plaats van pen-gateverbindingen zijn vaak schroefverbindingen toegepast, die een zwarte verflaag kregen.

Fraai contrast: moderne keukens tussen een anderhalve eeuw oud houtskelet.

Dat gaf in ieder geval de mogelijkheid de niet-originele versterkingsconstructie te verbergen. Ik heb voor de isolatie gebruik gemaakt van Isobouw Slimfix panelen, die je heel gemakkelijk over de gordingen kunt leggen. Eerst keken ze bij Isobouw wat vreemd op van mijn project omdat ze zo iets nog niet hadden meegemaakt, maar al snel werden ze enthousiast en heb ik heel veel medewerking gekregen.'

GEEN AUTHENTIEKE DETAILS

Nadat alle bouwdetails haarfijn in kaart waren gebracht en de verbeterde opzet gereed was, kon Arnold Driesprong zich gaan bekommeren om het interieur. 'Er hoefden, afgezien van de zijmuren en de kapconstructie, geen authentieke details te worden gered, want die waren er niet en ook eigenlijk nooit geweest. Oorspronkelijk had zo'n tabaksschuur nauwelijks iets wat je een interieur kunt noemen, ontdekte ik gaandeweg. Bij de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten bleek over dit soort panden weinig bekend te zijn. Wellicht komt het, omdat in het verleden nooit zuinig is omgesprongen met deze puur utilitaire bouwsels. Het waren in feite gebruiksvoorwerpen, niet meer en niet minder, die vroeger niet als beeldbepalend werden beschouwd. Bij de gemeentelijke welstandscommissie werd in eerste instantie vreemd aangekeken tegen de voor- en de achtergevel met het grote raam in het midden. Men wist niet dat de huidige openingen, afgezien van de hoogte, veel gelijkenis hebben met de

oorspronkelijke deuren. Ook de origineel volledig houten voorgevel gaf aanleiding tot discussies, maar uiteindelijk is het tot een vruchtbare samenwerking met de commissie gekomen.

Binnen heb ik ervoor gekozen om de open structuur zo veel mogelijk te handhaven en geen echte, gesloten vertrekken aan te brengen,

'HET IS EIGENLIJK EEN WONDER DAT HET PAND IN DIE TIJD NIET IS AFGEBRAND OF PLATGESCHOTEN.'

afgezien van een toilet en een badkamer en een ruimte voor de verwarmingsketel en dat soort dingen. En zelfs die ruimtes zijn van boven open. In het midden is een vide aangebracht. Als je erop staat kun je via de zijkanten naar beneden kijken. Met kamerschermen en hier en daar een losse wand kun je optisch een ruimte als een slaapkamer afperken. De boerderij is wel in twee aparte helften verdeeld, waarbij het achterste gedeelte zal worden ingericht als een soort van gastenverblijf. Opzet en indeling zijn vergelijkbaar, maar niets is helemaal gelijk.'

GEEN AANBESTEDING

Twee jaar na de aankoop van het pand waren alle vergunningen rond en kon de eigenlijke restauratie beginnen. Arnold deed hiervoor een beroep op De Hek BV uit Giessenburg, een aannemersbedrijf dat allerlei opdrachten uitvoert, van nieuwbouw tot restauratie.

1. Inderdaad, mooi om naar te kijken... Links naast de eigenaar zijn broer, rechts Gert Sterk van aannemersbedrijf De Hek. Het pand kan vermoedelijk eind april worden betrokken. 2. De trap die in het voorhuis naar de vide voert is bijna gereed, in de spijlen moet nog staalkabel worden aangebracht. 3. De badkamer is open aan de bovenkant, zodat ook hier het houtwerk zichtbaar is. 4. Vanaf de vide heb je via het hoge voorraam een ongekend weids uitzicht. Dankzij een doordachte isolatie vallen de stookkosten erg mee, heeft de bouwkegel inmiddels bewezen. 5. Ten ijzeren ring houdt een tijdens de oorlog geknakte ronde balk intact. Zulke details moet je koesteren volgens de eigenaar en dat willen we beslist niet tegenspreken. 6. De voorgevel was oorspronkelijk ook al van hout en kreeg pas ver in de vorige eeuw een stenen muur. De pleisterlaag op de zijmuren is origineel, maar wel vernieuwd.

'Natuurlijk had ik het werk ook kunnen aanbesteden, maar bij De Hek wist ik bij voorbaat dat ik met mensen zou gaan werken die begrepen wat ik wilde. Dat vind ik belangrijker dan een bodemprijs met veel discussies en dingen die misgaan.' De Hek schakelde twee mensen in met 'een hart voor historisch bouwen': Danny Klein en Gert Sterk.

Voor het afwerken van het vele hout werd eerst een beroep gedaan op de expertise van Sigma Coatings. Het verf- en coatingconcern, onder meer het moederbedrijf van Boonstoppel Verf, onderzocht onder meer de mogelijkheden om het houtwerk duurzaam te conserveren, zonder het uiterlijk al te zeer te veranderen. Na allerlei proeven is gekozen voor een enigszins matte, transparante laklaag. Die zorgt er niet alleen voor dat het hout minder uitnodigend wordt voor eventuele kleine, knagende bezoekers, maar ook dat er geen losse deeltjes meer af kunnen vallen. Om de lak te kunnen aanbrengen, moesten alle gebinten en het vele rondhout eerst wel grondig worden gereinigd, want alles was bedekt met een vette, zwarte koollaag. Bij het drogen van de tabak werd namelijk gebruik gemaakt van open potkachel en als je dat maar lang genoeg doet, wordt alles vanzelf zwart. Drie schilders zijn vier weken bezig geweest met het reinigen van het houtwerk met Scotchbrite schuursponzen en het aanbrengen van de laklaag.

BETERE ISOLATIE

Voor Danny Klein en Gert sterk begonnen de werkzaamheden met de begane grond, waarbij onder meer de stenen funderingen van de gebinten werden vervangen door exemplaren van beton. Om een betere isolatie te verkrijgen zijn de muren voorzien van voorzetwanden. Echte problemen kwamen Gert en zijn collega niet tegen. 'Eigenlijk was het een heel overzichtelijk project, ook niet zo gek natuurlijk, het is een heel overzichtelijk pand. Er zit bijvoorbeeld relatief weinig metselwerk aan met die lage zijmuren. Het dak is echter enorm groot, maar liefst 550 vierkante meter; 9.500 nieuwe

dakpannen zijn erop gegaan!' Arnold Driesprong knikt instemmend. 'Daar heb ik in het begin nog wel even over moeten denken. Er lag namelijk een soort van kleurig patroon op het dak en ik vroeg me af of ik dat ook zelf maar weer moest aanbrengen. Uiteindelijk heb ik toch maar voor een enkele kleur gekozen: zogenoemde blauw gesmoorde keramische pannen, van een fabriek hier niet zo ver uit de buurt.'

GRANAATSCHERVEN

Tijdens de restauratie kwamen allerlei sporen van het verleden boven water. Zoals de vele granaatscherven in het hout, die ervan getuigen dat de boerderij tijdens de laatste wereldoorlog midden in de vuurlinie heeft gelegen. 'Het is eigenlijk een wonder dat het pand in die tijd niet is afgebrand of platgeschoten. De bewoners zijn er trouwens niet bij geweest; die waren in 1944 geëvacueerd omdat de Duitsers enkele dijken hadden doorgestoken, waardoor dit hele gebied onder water kwam te staan. En kom hier eens kijken, dit is ook leuk!' Arnold wijst op een dikke ijzeren ring die twee balken aan elkaar koppelt. 'Hier is ook een granaat ingeslagen, waarbij een balk is geknakt alsof het een lucifershoutje was. De schade is met simpele middelen gerepareerd zoals je ziet; die ring zit ook alweer dik een halve eeuw. Dat is nou zo mooi bij dit pand, je vindt er weliswaar geen fraaie oude vloeren of unieke plafondschilderingen, maar de historie heeft er toch zijn sporen nagelaten. Vaak heel simpel, bewijzen dat er mensen hebben gewoond die hebben geprobeerd hun boerderij met simpele middelen, maar ook met veel liefde, in stand te houden. Ik ben er dan ook best een beetje trots op dat ik deze oude tabaksboerderij heb mogen kopen omdat de familie er vertrouwen in had dat ik het pand met respect voor zijn historie zou restaureren en voor de toekomst bewaren.'

Hm, om nog even op die ijzeren ring terug te komen, zouden we het misschien als een soort van huwelijksymbool van verleden en toekomst kunnen beschouwen? |

